

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

R. XI: 2013

Nr 35 (375)

Data odczytu: 18.12.2013 r.

Data wydania: 18.12.2013 r.

=====

935. spotkanie

Marcin Maryniak

Charakterystyka powiatu grudziądzkiego w latach 1945-1956

Od momentu zainteresowania się historią Pomorza, zarówno przez profesjonalnego badacza, jak i laika, powiat grudziądzki jawi nam się jako część składowa Ziemi Chełmińskiej. W latach 1466-1772 był jednym z siedmiu powiatów województwa chełmińskiego. Po pierwszym rozbiórce Polski ziemie dotychczasowego powiatu grudziądzkiego dostały się pod zarząd administracji pruskiej, która postanowiła wyłączyć z granic powiatu ziemie leżące na lewy brzegu Wisły.

W późniejszym okresie, po zwycięstwie nad Napoleonem I, Prusy zreorganizowały swoją administrację, i tak w 1818 roku utworzyły powiat grudziądzki, który wszedł wówczas w skład rejencji kwidzyńskiej znajdującej się w prowincji Prusy Zachodnie. W ten sposób ustała zależność od Chełmna. Kolejne poważne zmiany dotyczące układu powiatu pochodzą z 1887 r., kiedy to wyłączono południową część powiatu do nowoutworzonego powiatu wąbrzeskiego.

Od tego momentu zmiany ulegały drobnym poprawkom. Dotyczyły przede wszystkim wyłączenia kilku gmin z granic powiatu. I tak na podstawie tych zmian wyłączono z powiatu grudziądzkiego gminę Wiewiórki, która włączono do powiatu chełmińskiego, gminę Buk wcielono do powiatu brodnickiego, gminę Małe Tarpno oraz część Wielkiego Tarpna włączono w obręb miasta Grudziądz.

Według danych zebranych przez wybitnego grudziądzkiego historyka i krajoznawcę, Józefa Błachnio, w roku 1947 obszar powiatu grudziądzkiego miał wynosić 75 810 ha (758,1 km²).

Według danych przedstawionych przez I sekretarza Komitetu Powiatowego PZPR w Grudziądzu, Leona Majewskiego, w dniu 13 III 1949 r. obszar powiatu

wynosił 72 546 ha (5 922 – ziemia orna, 4 953 – łąki, 6 954 – lasy, 6 844 – nieużytki, 579 ha sadów i ogrodów warzywnych).

W omawianym okresie (1948-1956) powiat grudziądzki graniczył na zachodzie wzdłuż Wisły z powiatem świeckim oraz miastem Grudziądz, na północy z powiatem kwidzyńskim, na wschodzie z powiatem lubawskim, na południu i południowym-zachodzie z powiatami brodnickim, wąbrzeskim oraz chełmińskim.

Ziemie powiatu zostały podzielone w następujący sposób: dwa miasta niewydzielone – Łasin i Radzyn, siedem gmin: Piaski, Gruta, Łasin, Mokre, Radzyn, Rogóźno i Świecie nad Osą, które obejmowały 94 gromady. Podział poszczególnych gmin na gromady przedstawia tabela 1.

Tabela 1.

Zestawienie gmin i gromad powiatu grudziądzkiego

Gmina	Gromady
Gruta	Annowo, Dąbrówka Królewska, Gruta, Małe Lniska, Mełno, Nicwałd, Okonin, Orle, Słup
Łasin	Błonowo, Goczałki, Huta, Jakubkowo, Jankowice, Kozłowo, Krzywka, Lisnówko, Nogat, Nowe Jankowice, Partęczyny, Plesewo, Przęsławice, Szczepanki, Szembruk, Szonowo, Szynwałd, Święte, Wielka Tymawa, Wydrzno, Zawda, Zawdzka Wola
Mokre	Białochowo, Dusocin, Jamy, Lisie Kąty, Mokre, Nowa Wieś, Owczarki, Parski, Świerkocin, Wielki Węlcz, Zakurzewo, Zarośle

Piaski	Biały Bór, Grabowiec, Mały Rudnik, Marusza, Pastwisko, Piaski, Pokrzywno, Rudnik, Rządź, Sadowo, Skarszewy, Turznice, Tuszewo, Węgrowo Polskie, Wielkie Tarpno
Radzyn	Blizno, Dębieniec, Fijewo, Gołębiewo, Gołębiewko, Kitnowo, Mazanki, Nowy Dwór, Plemięta, Polskie Łopatki, Radzyn wieś, Rywałd, Szczuplinki, Szumiłowo, Wiktorowo, Zielnowo
Rogóżno	Budy, Bukowiec, Gubiny, Kalmuzy, Kłódka Szlachecka, Nowe Mosty, Rogóżno, Rogóżno Zamek, Skurgwy i Szembruczek
Świecie nad Osą	Białe Błota, Boguszewo, Bursztynowo, Kitnówko, Linowo Królewskie, Lisnowo, Mędrzyce, Rychnowo, Szarnoś, Świecie nad Osą

W roku 1948 powiat grudziądzki zamieszkiwało 35 194 mieszkańców. Porównując ten stan z danymi z roku 1939 zauważalny jest znaczny spadek ludności, aż o 13 756 osób. Rozkład mieszkańców na poszczególne gminy oraz na dwa niewydzielone miasta przedstawia tabela 2.

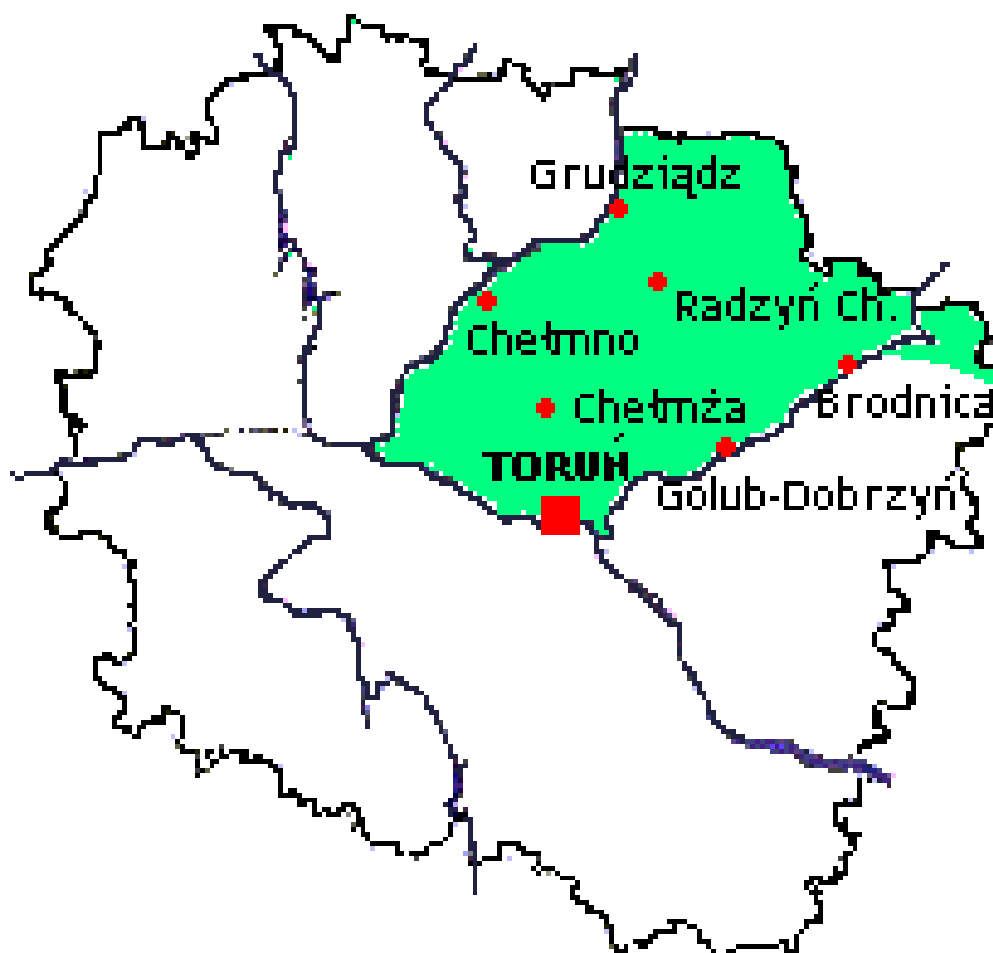
Tabela 2.

Stan ludności w miastach i gminach powiatu grudziądzkiego

Łasin miasto	1910 mieszkańców
Radzyn miasto	1775
Łasin gmina	6513
Radzyn gmina	5856

Gruta gmina	4592
Piaski gmina	4285
Świecie nad Osą gmina	3970
Mokre gmina	3458
Rogóżno gmina	2835

Podział ten utrzymał się do roku 1954, kiedy to zniesiono dotychczasowe gminy. Decyzję tę przedstawiono na łamach „Dziennika Ustaw RP” z dnia 25 września 1954 r. Wedle tejże reformy najmniejszą jednostką terytorialną w PRL stawała się gromada, która skupiała w sobie po kilka wsi. Organem władzy państwowej na terenie gromady była Gromadzka Rada Narodowa (GRN). Uchwała Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Grudziądzu, którą ogłoszono 30 września 1954 roku precyzowała ilość członków gromadzkich rad narodowych na 17, 23 lub 25 osób. W tym samym czasie w granice miasta Grudziądza włączono Mniszek, Rudnik, Rządź i Tuszewo.

Mapa Ziemi Chełmińskiej

Wedle Uchwały nr 24/6 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy

z 5 października 1954 roku w sprawie podziału powiatu grudziądzkiego na gromady utworzono ponad 25 nowych jednostek terytorialnych.

Gromada Boguszewo została utworzona z obszarów dotychczasowych gromad Boguszewo i Linowo Królewskie ze zniesionej gminy Świecie nad Osą oraz obszary dotychczasowych gromad Gołębiewko i Kitnowo ze zniesionej gminy Radzyn.

W skład gromady Bursztynowo weszły obszary dotychczasowych gromad Białe Błota, Kitnówko i Bursztynowo ze zniesionej gminy Świecie nad Osą oraz wieś Blizno z dotychczasowej gromady Blizno ze zniesionej gminy Radzyn.

Gromadę Dusocin utworzono z dotychczasowych gromad Dusocin, Jamy i Zarośle oraz wsi Białochowo ze zniesionej gminy Mokre.

W skład jednostki Fijewo weszły obszary dotychczasowych gromad Fijewo, Nowy Dwór, Szumiłowo i Zakrzewo oraz wieś Radzyn z dotychczasowej gromady Radzyn Chełmiński (gmina Radzyn). 1 stycznia 1956 gromadę włączono do powiatu wąbrzeskiego.

Do gromady Gruta weszły dotychczasowe gromady Gruta, Mełno i Orle ze zniesionej gminy Gruta.

W skład jednostki Jankowice weszły obszary dotychczasowych gromad Huta, Jankowice, Nowe Jankowice, Zawda i Zawdzka Wola ze zniesionej gminy Łasin.

Gromada Lisnowo została utworzona z dotychczasowych gromad Lisnowo i Szarność ze zniesionej gminy Świecie nad Osą oraz obszarów dotychczasowych gromad Lisnówko i Partęczyny ze zniesionej gminy Łasin.

Gromada Mokre została utworzona z obszarów dotychczasowych gromad Mokre, Wielki Wełcz i Zakurzewo ze zniesionej gminy Mokre.

W skład gromady Nicwałd weszły obszary dotychczasowych gromad Annowo, Nicwałd i Dąbrówka Królewska ze zniesionej gminy Gruta oraz obszar dotychczasowej gromady Grabowiec ze zniesionej gminy Piaski.

W skład jednostki Nowe Mosty weszły obszary dotychczasowych gromad Bukowiec, Nowe Mosty i Rogóźno Zamek (gmina Rogóźno) oraz obszar dotychczasowej gromady Szczepanki (zniesiona gmina Łasin).

Gromadę Okonin tworzyły obszary dotychczasowych gromad Okonin ze zniesionej gminy Gruta, Plemięta ze zniesionej gminy Radzyn oraz Pokrzywno ze zniesionej gminy Piaski.

W składzie gromady Piaski znalazły się dotychczasowe gromady Piaski, Pastwisko, Skarszewy i Turznice.

Gromadę Rogóźno utworzono z części byłej gminy Rogóźno, a więc gromad Gubiny, Kłódka Szlachecka, Rogóźno i Skurgwy.

W skład jednostki Ruda weszły obszary dotychczasowych gromad Biały Bór i Mały Rudnik ze zniesionej gminy Piaski oraz obszary dotychczasowych gromad: Sztynwag ze zniesionej gminy Robakowo (powiat chełmiński), Gogolin ze zniesionej gminy Podwiesk (powiat chełmiński) i Wałdowo Szlacheckie (była gmina Płachawy, powiat chełmiński).

Do gromady Rywałd weszły obszary dotychczasowych gromad Gołębiewo i Rywałd oraz wieś Blizienko z dotychczasowej gromady Blizno ze zniesionej gminy Radzyn. 1 stycznia 1956 r. gromadę włączono do powiatu wąbrzeskiego.

Powiat Grudziądzki

W skład gromady Słup weszły obszary dotychczasowych gromad Słup i Jasiewo (gmina Gruta) i obszar dotychczasowej gromady Przęsławice (ze zniesionej gminy Łasin).

Gromadę Szembruk tworzyły gromady Szembruk (dotychczas gmina Łasin), Szembruczek i wieś Budy (dotychczas gmina Rogóźno).

Do gromady Szonowo zostały włączone obszary dotychczasowych gromad Goczalki, Jakubkowo, Kozłowo, Płesewo, Święte i Szonowo ze zniesionej gminy Łasin.

W skład jednostki Szynych weszły Pieńki Królewskie z gromady Rządź (gmina Piaski), a także gromady Szynych, Brankówka, Rozgarty i Sosnówka ze zniesionej gminy Podwiesk z powiatu chełmińskiego.

Gromadę Świecie nad Osą tworzyły gromady: Mędrzyce, Rychnowo i Świecie n/Osą ze zniesionej gminy o tej samej nazwie co ówczesna gromada.

W skład jednostki Świerkocin wchodziły obszary gromad Lisie Kąty, Nowa Wieś, Owczarki, Parsk i Świerkocin ze zniesionej gminy Mokre oraz przysiółek Kłódka Młyn.

Gromada Węgrowo Polskie została utworzona z dotychczasowych gromad Marusza, Sadowo, Wielkie Tarpno i Węgrowo Polskie z gminy Piaski.

Gromadę Wydrzno tworzyły gromady Nogat, Nowe Błonowo, Stare Błonowo, Szynwałd i Wydrzno z dotychczasowej gminy Łasin.

Do gromady Zielnowo włączono Wiktorowo, Zielnowo i Dębiniec ze zniesionej gminy Radzyn oraz wieś Gziki z dotychczasowej gromady Stanisławki ze zniesionej gminy Wąbrzeźno. 1 stycznia 1956 r. gromadę włączono do powiatu wąbrzeskiego.

Podział ten utrzymał się w powiecie grudziądzkim, jak i w całym kraju do 1 stycznia 1973 roku, kiedy to przeprowadzono kolejną reformę gminną.

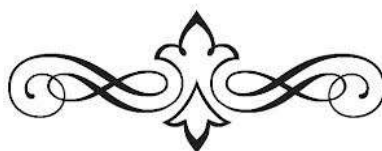
Ziemia Chełmińska

Herb Powiatu Grudziądzkiego

Okolice Grudziądza z lotu ptaka. Fot. G. Szukay

*Zarząd KMDG składa wszystkim
najserdeczniejsze życzenia
zdrowia, pogody ducha,
spokojnych, radosnych Świąt
Narodzenia Pańskiego oraz
Szczęśliwego Nowego Roku!*

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz W. Rygielski.